

Urszula Nowicka

"Nowy Sobór Ogólnoprawosławny :
natura, historia przygotowań,
tematyka" Tadeusz Kałużny, Kraków
2008 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 53/1-2, 421-424

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

kan. 1066-1071. Należy je również zastosować zawsze przed zawarciem nowego małżeństwa, po wyrokach stwierdzających nieważność poprzedniego.

Dokument zobowiązuje także strony, aby w miarę swoich możliwości pokrywały koszty sądowe procesu. Przepisy dotyczące wspomnianych kosztów ustanawia biskup diecezjalny. Osoby które nie są w stanie ich pokryć mają prawo otrzymać od tego zwolnienie, a mogący to uczynić częściowo, mogą otrzymać częściowe zwolnienia z kosztów.

Recenzowana publikacja jest drugą w Polsce poruszającą kwestię nowej Instrukcji Stolicy Apostolskiej. Wcześniej ukazały się jedynie materiały z konferencji, która odbyła się po promulgacji tego dokumentu. Należy z uznaniem odnotować, że autorzy poszczególnych części książki, pisząc interpretację do poszczególnych artykułów Instrukcji, zwrócili uwagę na różnice w normach, w porównaniu z obowiązującym *Kodeksem prawa kanonicznego*, co stanowi dużą pomoc przy czytaniu i przyswajaniu treści dokumentu. Publikacja stanowi niezwykle cenną pomoc dla pracowników sądów kościelnych, którzy zajmują się na co dzień kanonicznymi normami procesowymi. Może się również stać swego rodzaju podręcznikiem akademickim dla studentów prawa kanonicznego.

ks. Zbigniew Janczewski

Tadeusz Kałużny, *Nowy Sobór Ogólnoprawosławny. Natura, historia przygotowań, tematyka*, Kraków 2008, ss. 602.

W 2008 r., nakładem Wydawnictwa Księży Sercanów w Krakowie, ukazała się książka habilitacyjna ks. Tadeusza Kałużnego SCJ poświęcona zagadnieniu przyszłego soboru prawosławnego. Jej tytuł, sugerujący jednocześnie zawartość treściową, brzmi: *Nowy Sobór Ogólnoprawosławny. Natura, historia przygotowań, tematyka*.

Dla przeciętnego katolika tytuł rozprawy może wydawać się zaskakujący i brzmieć zupełnie obco. Choć prawosławie jest drugim pod względem liczby wiernych wyznaniem w Polsce, a jednocześnie najbliższym katolikom Kościołem siostrzanym, to w praktyce wiedza na jego temat jest niewielka. Z drugiej strony, także dla tych, którym specyfika i teologia prawosławia nie jest obca, interesującym staje się zagadnienie soboru, najważniejszej instancji Kościoła prawosławnego, a w rzeczywistości nie praktykowanej od przeszło dwunastu wieków. Recenzowana publikacja jest jak dotychczas jedyną na polskim rynku, poświęconą idei przygotowań Świętego i Wielkiego Soboru Prawosławnego, przygotowań trwających formalnie od 1961 r.

Publikacja składa się z: spisu treści w języku polskim (ss. 5-9), wykazu skrótów (ss. 11-16), wstępu (ss. 17-24), trzech części, z których każda została podzielona na trzy rozdziały (ss. 25-380), zakończenia (ss. 381-387), aneksów (ss. 389-487), bibliografii (ss. 489-566), streszczenia w języku rosyjskim (ss. 567-572) i angielskim (ss. 573-577), a także indeksu osobowego (ss. 579-590) oraz spisu treści w języku rosyjskim (ss. 591-596) i angielskim (ss. 597-602).

We wstępie, po sformułowaniu problemu, Autor przedstawia stan badań w przedmiotowej kwestii, źródła, z których korzystał przy realizacji tematu, metody badawcze, jakimi się posłużył oraz strukturę pracy.

Pierwszą część pracy (ss. 25-133) Autor poświęcił ogólnemu zagadnieniu soboru w teologii Kościoła prawosławnego. Mogłoby się wydawać, iż stanowi ona tę część opracowania, której celem jest jedynie prezentacja podstawowych pojęć, a która – dla znawców tematu – mogłaby zostać pominięta. Nic bardziej mylnego. Określenie „soborowości” Kościoła oraz „powszechności” soboru dokonuje się w perspektywie nowego soboru Kościoła prawosławnego. Poszczególne cechy, elementy czy kryteria soboru powszechnego nie są wymieniane jako abstrakcyjne, ale stale pod kątem ich weryfikacji z ideą przyszłego soboru ogólnoprawosławnego. W tym kontekście, już na tym etapie pracy jasne i zrozumiałe staje się sformułowanie „Święty i Wielki”, a nie „ekumeniczny”, jak to miało miejsce w odniesieniu do pierwszych siedmiu soborów I tysiąclecia chrześcijaństwa.

Druga część pracy (ss. 135-254) to historia przygotowań, od pierwszych inicjatyw w 1923 r. (tzw. przygotowanie dalsze), poprzez podjęcie ostatecznej decyzji w 1961 r., aż do obecnego stanu prac (tzw. przygotowanie bliższe). Śledząc drogę tych prac i dążeń Autor nie boi się wskazywać na trudności i problemy powstałe na drodze soborowych przygotowań. Bezpośrednio temu zagadnieniu poświęca trzeci rozdział drugiej części swej monografii, ale w rzeczywistości także w treści dwóch wcześniejszych rozdziałów nie brakuje odniesień do sporów i dyskusji powstających na tle przyszłego soboru, dyskusji na łonie różnych Kościołów prawosławnych, wśród teologów, a nawet w polityce. Pierwsze 40 lat przygotowań to wyznaczanie kolejnych dat zwołania soboru, ustalanie najbardziej palących problemów, posiedzenia Konferencji przygotowawczej. Wydarzeniem szczególnym według Autora była I Konferencja Ogólnoprawosławna, która zgromadziła niemal cały świat prawosławny na wyspie Rodos w 1961 r. W tym wydarzeniu upatruje Autor początek tzw. przygotowania bliższego czy bezpośredniego, któremu poświęca drugi rozdział tej części pracy. W jego kolejnych punktach prezentuje przebieg i tematykę poszczególnych spotkań i konferencji prawosławnych, poświęcając szczególną uwagę IV Konferencji Ogólnoprawosławnej (Chambésy 1968), na której ustalono plan soborowych przygotowań oraz trzem kolejnym Ogólnosoborowym Konferencjom Przedsoborowym

(Chambésy 1976, 1982, 1986). Niestety, jak podkreśla Autor, mimo ogromu wysiłków podjętych w celu zwołania soboru, nie udało się doprowadzić do realizacji tego przedsięwzięcia. A brak terminu kolejnego spotkania *de facto* oznacza zawieszenie procesu soborowych przygotowań. Dlaczego? Choć Autor bezpośrednio na to nie wskazuje, wydaje się, iż poszukuje odpowiedzi na to pytanie w trzecim rozdziale drugiej części, skoncentrowanego wokół problemów powstałych na drodze soborowych przygotowań, tj. kwestionowania potrzeby i możliwości zwołania soboru ogólnoprawosławnego, zastrzeżeń odnośnie do procesu przygotowań soboru, trudności w relacjach międzyprawosławnych oraz rozbieżności w ocenie roli Patriarchatu Ekumenicznego.

Trzecia część opracowania (ss. 255-380), zatytułowana *Tematyka Świętego i Wielkiego Soboru*, składa się – tak jak poprzednie – z trzech rozdziałów, poświęconych kolejno genezie oraz ogólnej charakterystyce listy tematów, następnie omówieniu tematów już uzgodnionych w toku kilkudziesięcioletnich przygotowań soboru oraz analizie tych zagadnień, które, pomimo podejmowanych wysiłków, nie doczekały się jeszcze wspólnego stanowiska prawosławia i nadal pozostają do uzgodnienia.

W rozdziale pierwszym Autor szczegółowo ukazuje proces kształtowania się listy tematów, które mają stać się przedmiotem obrad przyszłego soboru; proces, jak wynika z lektury opracowania, bardzo chaotyczny, polegający to na rozszerzaniu, to na zawężaniu katalogu tematów. Ostateczna weryfikacja, dokonana w 1976 r., doprowadziła do uzgodnienia 10 podstawowych tematów, skupionych wokół trzech sfer życia Kościoła: wewnętrznej problematyki Kościoła prawosławnego; stosunków Kościoła prawosławnego z pozostałym światem chrześcijańskim i z ruchem ekumenicznym; stosunku Kościoła do świata. Po dokonaniu ich ogólnej charakterystyki, w drugim rozdziale części trzeciej Autor omawia sześć już uzgodnionych tematów, czyli zagadnienie kalendarza, przeszkody małżeńskie, znaczenie postu i jego zachowanie dzisiaj, relacje Kościoła prawosławnego z całym światem chrześcijańskim, stosunek Kościoła prawosławnego do ruchu ekumenicznego oraz postawy prawosławia wobec problemów współczesnego świata. Wprowadzeniem do każdego z nich jest dokonana przez Autora krótka geneza zagadnienia, która po pierwsze skłania go do stawiania pytań, po drugie – każe poszukiwać odpowiedzi w prezentowanym wcześniej procesie kształtowania się najbardziej palących problemów Kościoła prawosławnego. Podobną metodę zastosował Autor także w rozdziale trzecim, poświęconym czterem tematom ciągle jeszcze otwartym, czyli diasporze prawosławnej, autokefalii i autonomii oraz dyptychom.

Zakończenie jest zbiorem najistotniejszych wniosków, jakie mogły i musiały zostać postawione w toku przeprowadzanych badań nad zagadnieniem soboru ogólnoprawosławnego. Wyrażając nadzieję na jego zwołanie, Autor nie boi się jednak wskazywać trudności, braków i niedoskonałości powstałych w procesie przygotowawczym.

Jednak świadomy, iż poświęcenie każdemu zagadnieniu maksimum uwagi jest niemożliwe, wskazuje możliwe kierunki dalszych badań i pogłębionych analiz.

Do części merytorycznej monografii zostało dołączonych dwadzieścia sześć aneksów, na które składają się wykazy tematów, uzgodnione projekty dokumentów, decyzje i komunikaty ze spotkań przedsoborowych – czyli dokumentacja będąca przedmiotem analizy dokonanej w drugiej i trzeciej części opracowania. Co niezwykle istotne i godne zauważania, wszystkie przetłumaczone na język polski. Imponujący jest także wykaz bibliografii, obejmujący aż 77 stron, zawierający 197 dokumentów źródłowych Kościołów prawosławnych dotyczących omawianego zagadnienia, a także liczną, wielojęzyczną literaturę przedmiotu.

Lektura pracy pozytywnie zaskakuje dokładnością, dociekliwością, starannością. Nie sposób nie myśleć nad tym i nie zauważyć, jak wiele pracy i wysiłku musiał włożyć Autor najpierw w dotarcie do źródeł, następnie w ich tłumaczenie, a w końcu w opracowanie. Sposób, w jaki Autor przedstawia przebieg poszczególnych spotkań i konferencji sprawia wrażenie, jakby opisywał miejsca i zdarzenia, w których uczestniczył. Jednocześnie stara się nie oceniać, a nawet tam, gdzie wyraża również swoje opinie w zakresie postępu prac przygotowawczych i stosowanej metody, czyni to z pełnym szacunkiem dla całego prawosławia, także w kwestiach, które przez nas katolików mogą być odbierane jako niesprawiedliwe, niesłuszne i krzywdzące. Czy idea soboru ogólnoprawosławnego zostanie kiedyś zrealizowana? To pytanie Autor stawia w pracy kilkakrotnie, wiadomo jednak, iż nie może na nie odpowiedzieć w sposób definitywny. Sobór, przygotowywany od kilkudziesięciu lat, znajduje się obecnie w stanie zawieszenia, a jego dalsze losy nie są znane. Dlatego też nieco mylącem wydaje się tytuł opracowania, który przeciętnemu czytelnikowi sugeruje raczej dokonanie, urzeczywistnienie, zrealizowanie idei. *Nowy sobór ogólnoprawosławny* każe domniemywać, że on jest, odbył się lub odbywa. Niezależnie jednak od tego, jeśli już się odbędzie, pozostaje wyrazić nadzieję, iż ks. Tadeusz Kałużny podejmie się także wówczas opracowania równie cennego dzieła, będącego źródłem ogromnej wiedzy w zakresie soborowości Kościoła prawosławnego.

Urszula Nowicka